

ДЕТЕРМІНАНТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ АКТИВІЗАЦІЇ ГЛОБАЛЬНИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

У статті досліджено негативні наслідки глобалізації, що створюють реальні загрози глобальній економічній безпеці та сталому соціально-економічному розвитку національних господарств; визначено основні детермінанти забезпечення конкурентоспроможності економіки України та стратегічні напрями її підвищення.

Ключові слова: глобалізація, глобальні виклики, глобальні інтеграційні процеси, конкурентоспроможність національної економіки, детермінанти.

Глобалізація стала головною та незворотною тенденцією розвитку світової системи у XXI столітті, однією з найвпливовіших сил, що визначають подальший хід її розвитку. Економічні реалії сьогодення переконливо свідчать, що конкурентоспроможність і загальний вектор соціально-економічного розвитку національних господарств визначаються глобалізаційними процесами та спроможністю національних економік протистояти глобальним викликам. У міжнародній економіці група провідних постіндустріальних держав грає в основному роль суб'єктів глобалізації, а величезна більшість інших є її об'єктами, що збільшує нерівномірність соціально-економічного розвитку світу. Розшарування світової економіки на «зони зростання» і «зони стагнації», наростаюча нерівномірність розвитку різних країн і регіонів обумовлює нестійкість світового економічного розвитку, нагромадження кризового потенціалу в міжнародній фінансовій і торгово-економічній системі. Процес глобалізації не тільки ускладнив світ, але і породив безліч проблем і загроз, з якими людство раніше не стикалося. Активізація процесів економічної глобалізації поглиблює взаємозалежність та взаємопроникнення національних економік та актуалізує питання забезпечення їх конкурентоспроможності як необхідної умови сталого розвитку.

Значний вплив на формування наукових уявлень про глобалізацію, геоekonomіку, сталий розвиток, конкурентоспроможність національної економіки справили наукові праці українських та зарубіжних авторів: О. Білоруса, М. Блауга, В. Вернадського, А. Гальчинського, В. Геєця, П. Герста, М. Горожанкіної, В. Дергачова, Л. Дмитриченко, Г. Задорожнього, Я. Жаліла, А. Іларіонова, Дж. М. Кейнса, М. Кондратьєва, Р. Коуза, П. Кругмана, В. Леонтьєва, Д. Лук'яненка, В. Лукашевича, Ю. Пахомова, С. Подолінського, Д. Рікардо, Є. М. Суліми, А. Сміта, М. Шепелева, О. Швиданенко, М. Чумаченка.

На сьогодні створено ґрунтовну теоретичну базу, яка дозволяє визначити сутність, принципи, механізми управління конкурентоспроможністю національної економіки. Водночас недостатньо дослідженим є механізм впливу глобальних детермінант забезпечення конкурентоспроможності України в умовах активізації інтеграційних процесів.

Об'єктивна необхідність подальшого розвитку

теоретичних і організаційно-методичних підходів до формування конкурентоспроможної та ефективної економіки України в умовах посилення геоekonomічних, глобалізаційних процесів обумовлює актуальність теми дослідження.

Глобальна економіка все більше входить у зону невизначеності і перебуває під пришвидшеним впливом кліматичних, технологічних, політичних, культурних та суто економічних змін, які є основною загрозою для стабільного розвитку та джерелом постійних збурень та потенційних ризиків.

Серед негативних наслідків глобалізації, що створюють реальні загрози глобальній економічній безпеці, слід виділити наступні:

- імовірність виникнення глобальної екологічної катастрофи через втручання людства в природну систему, що може призвести до руйнівних і незворотних процесів. Численні дослідження Міждержавної групи експертів з питань зміни клімату ООН і національних академії наук країн «Великої вісімки» однозначно доводять, що останнім часом підвищується концентрація вуглекислого газу в атмосфері Землі й паралельно із цим відбувається зростання загальної температури. Середня температура на Землі піднялася на 1°C з кінця XIX сторіччя і за прогнозами зросте до 2080 р. ще на декілька °C [1];
- наростаюча нерівність у прибутках між найбагатшими та найбіднішими країнами світу. За даними Всесвітнього банку в 1973 р. відмінність визначалася співвідношенням 44:1, на сьогодні - 72:1 [2]. Співвідношення між однією п'ятою найбагатшої й однієї п'ятою найбіднішої частинами населення Землі досягло 1:75. Для найбіднішої групи населення блага цивілізації залишаються недосяжними. За даними ООН кожний сьомий мешканець планети (14% від загальної кількості) страждає від хронічного недоїдання; 1,3 млрд. людей існують за межею бідності, яка складає 2 долари в день; у надмірно тісних помешканнях живуть приблизно 828 млн. людей і їх кількість невинно зростає [3]. Розрив між найзаможнішою й найбіднішою групами людей на Землі за рівнем життя протягом останніх 20 років зріс майже в десять разів. Поглиблення соціального розколу в суспільствах різних держав, що супроводжується збільшенням частки населення, яка знаходиться за

- межею бідності, а також зростанням безробіття, злиденності, безпритульності дітей і підлітків (більш 100 мільйонів в усьому світі), є живильним середовищем для розвитку конфліктів у світі, зростання рівня корупції, тероризму, злочинності;
- глобальне зниження енергетичної безпеки, що пов'язане зі зменшення запасів органічних видів палива, які видобуваються з надр Землі, на тлі їх зростаючого споживання, у першу чергу Індією і Китаєм. За даними аналітиків вже на початку двадцятих років буде порушений баланс між видобутком та споживанням енергії, виробленої з нафти, газу, урану-235 [4];
 - порушення балансу між біологічними можливостями Землі й потребами людства в біосфері у контексті зміни демографічної структури світу. За даними статистики, станом на жовтень 2012 року чисельність населення планети становить 7075005090 осіб, які проживають на загальній території 510 072 000 км². Щоденний приріст населення становить 211757 осіб, чи 1,1 % [5]. В Україні станом на жовтень 2012 року чисельність населення становить 44867531 осіб, які проживають на загальній території 603700 км², щоденне зменшення населення становить 673 особи, або - 0,55 % [5]. Ґрунтуючись на методі лінійної екстраполяції населення Землі у 2050 р. досягне 9,75 млрд. чоловік. Дослідження, які репрезентовані експертами Пентагону, вказують на те, що вже у 2020 р. людство зіштовхнеться з реальними проблемами, які пов'язані з катастрофічною нестачею води, енергії, продуктів харчування, що може спровокувати нові конфлікти на Землі [6]. Учасники конференції ООН зі сталого розвитку «РІО+20» звернули увагу суспільства на неконтрольовану урбанізацію світу, особливо у слабorozвинених країнах. Сьогодні 3,5 млрд. людей (50% населення) живуть у містах, у 2030 р. кількість містян збільшиться до 60%, у 2050 р. складе майже 80%. Стрімке збільшення кількості городян ускладнить транспортні, екологічні і соціальні проблеми [7]. Викликають занепокоєння суттєві зміни структури релігійних спільнот населення Землі, так за прогнозами науковців у 2025 р. кількість мусульман зросте з 16,5 % до 30 %, чисельність християн зменшиться з 33 % до 30 %, кількість індусів зменшиться з 13,3 % до 10 %, кількість буддистів зменшиться з 6,3 % до 5 %. Зменшиться також кількість представників інших релігійних груп з 31,1 % до 25 % [8]. Комплекс виявлених загроз спонукає суспільство удосконалювати сучасні парадигми толерантного співіснування людей на Землі;
 - поширення глобальних хвороб та дитяча смертність на сьогодні є основними загрозами на шляху гармонійного сталого розвитку суспільства. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), протягом найближчих 20 років очікується істотне зростання смертності від усіх незаразних глобальних хвороб, з деяким зменшенням смертності від СНІДу, туберкульозу й малярії. Чотири головними глобальними хворобами протягом цього періоду стануть ішемічна хвороба серця, цереброваскулярна хвороба, рак легенів та діабет. Вражають дані Дитячого фонду ООН (UNICEF) – кожного року у світі вмирає 11 млн. дітей віком до 5 років. Існує значна відмінність у показниках дитячої смертності між країнами світу. У розвинених країнах цей показник не перевищує 3-8 смертей на 1000 новонароджених, але у країнах, що розвиваються, він сягає 180 (Сомалі), 176 (Буркіна Фасо); 161 (Ангола) [9];
 - зростання корупційних явищ у соціально-економічному просторі та житті суспільства, що перш за все обумовлене тісним зв'язком держслужбовців з вузьким колом національних олігархів та представниками міжнародних фінансових організацій і ТНК. Міжнародна організація Transparency International щорічно, починаючи з 1995 р., розраховує рейтинг країн світу за Індексом сприйняття корупції (англ. Corruption Perceptions Index, CPI). У 2011 р. Україна втратила свої позиції за рейтингом корумпованості державних і суспільних установ і посіла 152 місце серед 183 країн світу [10]. Місце України в зазначеному рейтингу за року в рік змінюються незначною мірою і залишаються низькими: у 2010 р. – 134 місце зі 178 держав, у 2009 р. – 146 зі 180, у 2008 р. – 134 зі 180, у 2007 р. – 118 зі 179, у 2006 р. – 99 зі 163. Іноземні експерти зазначають, що низхідне зміщення оцінки Індeksu на один пункт є прямим відображенням зменшення припливу капіталовкладень до національної економіки у розмірі 0,5 % ВВП та зниження доходів громадян на 4 % [11]. Згідно з дослідженнями Американсько-української ділової ради корупція стала головною причиною того, що 2011 року частка компаній, що збиралися інвестувати в Україну, зменшилась з 59 до 46 % порівняно із 2010 роком [12]. За даними дослідження «Глобальний корупційний барометр» (Global Corruption Barometer), у 2010 р. Україна потрапила до групи держав, де найбільш ураженими корупцією політичними інститутами визнаються правосуддя, правоохоронні органи, парламент та система державної служби [13]. Результати дослідження підтверджують, що основні фактори ризику, такі, як непрозорість державних органів управління, надмірний вплив окремих олігархічних груп, порушення у фінансуванні політичних партій тощо існують як у заможних, так і в бідних країнах, а тенденції до зростання масштабів корупції в більшості країн світу, на жаль, зберігаються.
 - обмеженість доступу людей до чистої питної води й засобів санітарії. За даними ООН без доступу до чистих джерел води залишається 11 % населення світу, або 783 млн. осіб [14]. Особливого загострення ця проблема набуває у міських районах слабorozвинених країн світу через стрімке зростання кількості населення. Враховуючи загальносвітову тенденцію до зростання чисельності населення планети, особливої уваги вимагає проблема боротьби за контроль над ресурсами прісної води.
 - новий цивілізаційний розкол - на тих, хто має високий рівень професіоналізму, і тих, хто відповідних знань і навичок не має, що є наслідком розшарування населення планети на тих, хто володіє новими технологіями, і тих, хто ними не володіє. Провідні спеціалісти Міжнародного Валютного Фонду відзначають уповільнення темпів зростання світової економіки у посткризовий період розвитку. Останнім часом спостерігається стійка тенденція до зниження темпів економічного

- зростання у державах з розвинутою економікою, так, за даними жовтневого випуску, спостерігаються занадто низькі темпи;
- подолання наслідків глобальних фінансових, економічних, енергетичних, продовольчих кризових процесів, які ставлять під загрозу досягнення державами світу, національними економіками сталого розвитку;
 - ускладнення проблеми зайнятості у розвинених країнах у зв'язку з перенесенням ТНК своїх виробництв у країни, що розвиваються. За даними ООН у 2012 р. один з трьох працездатного населення, а це майже 1,1 млрд. чоловік, не мали роботи та жили в злиднях. У наш час у світі нараховується майже 200 млн. безробітних, що на 27 млн. чоловік більше порівняно з 2008 р. Характерною ознакою сьогодення є стрімке зростання безробіття серед молоді (у віці 15 – 24 років), за оцінками 2011 р. біля 75 млн. молодих людей не змогли працевлаштуватися, що на 6 % більше порівняно з 2007 р. У майбутньому очікується загострення проблеми зайнятості населення світу з виходом на ринок праці біля 400 млн. нових робітників, здебільшого молодих людей. На сьогодні рівень безробіття серед молоді складає 12,7 %, що на 1 % вище, ніж у докризовий період. Слід зазначити, що рівень безробіття серед молоді втричі більший, ніж серед дорослого населення [15];
 - ослаблення економічних функцій національних держав і скорочення національної автономії у макросфері під тиском процесів транснаціоналізації виробництва і збуту продукції;
 - посилення вразливості національних економік унаслідок підвищення ступеня їх відкритості і зростання їх взаємозалежності, зокрема, «втечі» капіталів і «втечі мізків»;
 - зростаюча невизначеність попиту - у міру того, як все більша частка у сукупному внутрішньому попиті припадає на попит з боку зовнішніх споживачів і зовнішніх ринків, який швидко і непередбачувано (з точки зору внутрішнього виробника) змінюється;
 - зростаюча конкуренція між економічними лідерами з приводу розміщення виробництва на відносно вільних сегментах світового ринку, який втягує у себе менш розвинені країни;
 - розшарування, що збільшується усередині держав між тими сегментами національної економіки, які встигли пристосуватися до мондіалізації, і тими, які не змогли;
 - зниження можливості національних еліт контролювати національні економіки, а також сфери політики і культури, викликане зміщенням центру прийняття рішень з національного на наднаціональний рівень, що призводить до послаблення ступеня впливу на прийняття рішень загальнодержавного масштабу для громадян і груп інтересів та інші.
- Сучасні проблеми формування світового устрою за умов глобальної економічної кризи, поєднані з нестабільністю в політичній та економічній системах України та необхідністю перегляду системи регулювання економічних процесів на всіх рівнях, зумовлюють необхідність вивчення, теоретичного обґрунтування та побудови нових систем забезпечення конкурентоспроможності та економічної безпеки

країни.

Тому забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку України багато в чому залежить від цілеспрямованих заходів підвищення конкурентоспроможності України.

Між економічним зростанням, якістю життя населення та конкурентоспроможністю країни існує взаємозв'язок: конкурентоспроможність є основою економічного зростання, що створює передумови розвитку економіки та її переходу на наступні стадії розвитку [16]. Головною запорукою соціального розвитку країни є не економічні параметри, а його кількісні параметри, які ґрунтуються на підвищенні конкурентоспроможності.

Основою економічного розвитку України має стати політика модернізації через вирішення певних завдань:

- визначення пріоритетних напрямів розвитку складових модернізації та напрямів диверсифікації виробництва продукції і послуг для задоволення потреб внутрішнього ринку та зростання експорту продукції кінцевого виробництва;
- перехід до стратегічного управління розвитком, яке дозволить залучити додаткові ресурси економічного зростання;
- послідовна капіталізація конкурентних переваг від аграрного комплексу, транзитивного потенціалу, промисловості і перехід до реалізації високотехнологічного потенціалу країни;
- розповсюдження ефекту зростання на суміжні галузі промисловості на базі їхньої модернізації за рахунок технологічного трансферу, розширення внутрішнього попиту, підвищення інвестиційної привабливості переробних секторів [17].

Головним підсумком виходу України з кризи має стати стабільне економічне зростання, що базуватиметься на розширенні інвестиційного та внутрішнього споживчого попиту, зміцнення конкурентоспроможності національної економіки, підвищенні використання виробничих ресурсів і науково-технологічного потенціалу.

Основним змістом розвитку країни, головною рушійною силою та передумовою входження в глобальну економіку може стати лише стратегія, спрямована на зростання рівня конкурентоспроможності як домінуюча національна ідея.

Реалізація стратегії забезпечення національної конкурентоспроможності має здійснюватися у принципово нових економічних, політичних, правових, інформаційних і соціальних умовах, з урахуванням дії основних рушійних сил: розвитку глобалізації як всеосяжного процесу та посилення глобальної конкуренції; інтенсифікації процесу формування глобального попиту і пропозиції; нарощування процесів макроінтеграції та інтернаціоналізації господарських зв'язків; формування глобальної фінансової системи й планетарної інформаційної мережі, створення високоінтегрованих блоків країн та інших регіональних угруповань.

Стратегія конкурентоспроможності має спонукати до визначення та інституціалізації нової парадигми національної соціально-економічної політики та обґрунтування напрямів її реалізації.

Список літератури

1. Офіційний сайт ООН [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.un.org/ru/climatechange/science.shtml>.
2. Офіційний сайт Всесвітнього банку. [Електронний ресурс] - Режим доступу : <http://econ.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTDEC/0,,menuPK:476823~pagePK:64165236~piPK:64165141~theSitePK:469372,00.html>
3. Конференція ООН зі стійкого розвитку «Ріо+20». [Електрон. ресурс] - Режим доступу : <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N12/381/66/PDF/N1238166.pdf?OpenElement>
4. Interview with Hermann Scheer – Energy is a driving force for our civilisation – SOLAR ADVOCATE [Електронний ресурс] / Alenka Burja. – Режим доступу:http://www.folkecenter.dk/en/articles/hscheer_aburja.htm
5. Current World Population [Electron. resource] / GeoHive. – Access link: http://www.geohive.com/earth/population_now.aspx
6. Эксперты Пентагона: глобальное потепление погубит Землю [Електронний ресурс] // Мембрана. – Режим доступу: <http://www.membrana.ru/articles/misinterpretation/2004/03/03/182200.html>
7. UN, Department of Economic and Social Affairs. World Population to 2300, - 2004. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.un.org/esa/population/publications/longrange2/WorldPop2300final.pdf>.
8. Світовий центр даних з геоінформатики та сталого розвитку [Електронний ресурс] - Режим доступу : <http://wdc.org.ua/uk/sustainable-development/reports>.
9. Офіційний сайт Всесвітньої організації охорони здоров'я. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://apps.who.int/ghodata/>.
10. Офіційний сайт Міжнародна організація Transparency International [Електронний ресурс] - Режим доступу : <http://www.transparency.org/>.
11. How corruption affects economic development Lambsdorff, Graf Johann [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.wiwi.uni-passau.de/fileadmin/dokumente/lehrstuehle/lambsdorff/Papers/C_Development.pdf.
12. Open Ukraine: Changing course towards a european future [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.usubc.org/site/recent-news/open-ukraine-changing-course-towards-a-european-future>.
13. Global Corruption Barometer 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/gcb/2010/results.
14. Цели развития тысячелетия: доклад за 2012 год. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.un.org/millenniumgoals/pdf/MDG%20Report%202012.pdf.
15. Офіційний сайт ООН. Економічна і соціальна рада [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.un.org/ru/ecosoc/about/employment.shtml>.
16. Портер М. Конкуренция [Текст] : учебное пособие / М. Портер. – М., 2001. – 495 с.
17. Структурні зміни та економічний розвиток України [Текст] : монографія / [Геєць В. М., Шинкарук Л. В., Артёмова Т. І. та ін.]; за ред. д.е.н. Л. В. Шинкарук ; НАН України ; Ін-т екон. та прогнозів. – К., 2011. – 696 с.

РЕЗЮМЕ

Скрипник Наталья

Теоретические и методологические аспекты формирования стратегической отчетности

В статье рассматриваются вопросы относительно актуальности стратегической отчетности в современных условиях хозяйствования, ее роль и место в системе управленческой отчетности предприятия и исследованы основные формы стратегической отчетности.

RESUME

Skrypnyk Natalia

Theoretical and methodological aspects of the formation of strategic accounts

The questions about the relevance of strategic reporting in the contemporary economy, its role and place in the system of management reporting enterprise have been considered in the article. The main forms of strategic reporting are considered.

Стаття надійшла до редакції 19.10.2012 р.